

گاهنامه اخلاق در پژوهش

شماره ۲ شهریور ۱۴۰۳

برخی از ملاحظات اخلاقی در انتشار آثار پژوهشی (قسمت اول)

سرقت معنوی عبارت است از استفاده از تمامی یا قسمتی از مطالب یا ایده های منتشر شده یا منتشر نشده ی فرد یا افراد دیگر بدون ذکر منبع به روش مناسب یا عدم کسب اجازه از مالک معنوی در موارد ضروری.

استفاده از اصل یا ترجمه متن منتشر شده دیگران در دست نوشته، باید بر طبق ضوابط زیر انجام شود:

۱- در صورت استفاده از شکل، جدول، پرسشنامه و یا بخش قابل توجهی از متن مورد نظر یا ترجمه ی آن، به صورت آوردن عین آن متن، باید علاوه بر آوردن متن در داخل گیومه و ذکر منبع، از مالک معنوی متن اولیه اجازه کتبی اخذ شود.

۲- در صورت استفاده از بخش جزئی از متن مورد نظر یا ترجمه آن، به صورت آوردن عین آن متن، باید متن مورد نظر در داخل گیومه آورده شود و منبع آن ذکر شود.

۳- در صورت استفاده از متن مورد نظر یا ترجمه آن به صورت نقل به مضمون، جمع بندی، نتیجه گیری یا برداشت ایده، باید منبع آن ذکر شود. نقل به مضمون نباید به گونه ای باشد که با منظور نویسنده (گان) اصلی و روح کلی نوشته ی آن ها منافات داشته باشد.

تبصره ۱: اگر بخشی از متن که مورد استفاده قرار می گیرد، به صورت جزئی، مثلا در حد تغییر چند کلمه یا آوردن معادل آن ها یا تغییر زمان افعال تغییر کند، باز هم موارد مربوط به آوردن عین متن (بند ۱ و ۲ از ماده ۲-۳) می شود.

تبصره ۲: مندرجات این ماده در مورد مطالب منتشر شده ی قبلی خود نویسنده (گان) دست نوشته نیز صادق است.

تبصره ۳: ارجاع در نوشتن مقاله باید بر اساس موازین علمی باشد و هر گونه ارجاع غیر ضروری به خود و یا دیگران به قصد بالا بردن تعداد ارجاعات نادرست می باشد.

منبع: راهنمای کشوری اخلاق در انتشار آثار پژوهشی

اهم اخبار

اولین دوره آموزش داوران اخلاق انجام شد.

اولین دوره آموزش داوران اخلاق منطقه ۱ آمایشی از طریق وبینار با حضور دکتر علی خاجی دبیر کمیته ملی اخلاق در پژوهش شنبه ۲۳ تیر ماه انجام شد.

دکتر خاجی در این وبینار که با حضور اعضای محترم هیئت علمی دانشگاهها برگزار شد، ضمن اشاره به پیشینه اخلاق در پژوهش و بررسی ابعاد مختلف داوری اخلاق در پژوهش ها به بیان عوامل اصلی تاثیرگذار در نحوه صحیح داوری و چالش ها و بایدهای این مبحث پرداخت.

وی با برشمردن اهمیت پژوهش بیان کرد: هدف اصلی هر پژوهش پایدار باید ارتقای سلامت انسانها توأم با رعایت کرامت و حقوق ایشان باشد. دکتر خاجی با اشاره به چهار اصل اخلاق پزشکی در تصمیم گیری اخلاقی گفت: احترام به فرد و اختیار دادن به او، سودمندی، عدم ضرررسانی و عدالت چهار عامل اصلی در تصمیم گیری اخلاقی است.

دبیر کمیته ملی اخلاق در پژوهش گفت: راهنمای عمومی اخلاق در پژوهش های علوم پزشکی دارای آزمودنی انسانی در جمهوری اسلامی ایران در سامانه ملی اخلاق در قسمت آئین نامه ها، قسمت راهنماهای اخلاقی عمومی و اختصاصی جهت بهره برداری ارائه شده است.

شایان ذکر است با توجه به اهمیت ویژه چگونگی تکمیل فرم رضایت آگاهانه، دکتر خاجی در این جلسه بیشتر بر چگونگی استفاده، نحوه تکمیل این فرم و همچنین اهمیت ویژه حفظ رازداری و حریم خصوصی آزمودنی ها، تاکید کرد.

جای خالی متخصصان اخلاق پزشکی در کارگروه‌های اخلاق دانشگاه‌های علوم پزشکی

سابقه تاسیس رشته تخصصی اخلاق پزشکی در کشورمان به اوایل دهه ۸۰ باز می‌گردد که دانشگاه علوم پزشکی تهران کارشناسی ارشد این رشته را با هدف تربیت نیروهای انسانی لازم برای آموزش، مشاوره و پژوهش در اخلاق پزشکی در مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی خود راه اندازی کرد(۱). در این دوره پزشکان، داروسازان و دندانپزشکان می‌توانستند پس از گذراندن دروس لازم موفق به اخذ MPH با گرایش اخلاق زیست پزشکی شوند. پس از آن بود که دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی نیز از سال ۱۳۸۶ با راه‌اندازی دوره‌های فلوشیپ اخلاق زیستی برای اعضای هیات علمی و متخصصان رشته‌های بالینی گامی دیگر برای ورود علم اخلاق به عرصه خدمات بالینی و آموزش و پژوهش پزشکی برداشت(۲). در گام موثر بعدی ۳ دانشگاه علوم پزشکی تهران، شهید بهشتی و شیراز (فارس) مصمم شدند در کنار همدیگر به تربیت متخصصان اخلاق پزشکی از میان دانش‌آموختگان دکترای حرفه‌ای پزشکی، داروسازی و دندانپزشکی بپردازند تا این افراد پس از دانش‌آموختگی در مقطع دکترای تخصصی (PhD) جذب دانشگاه‌های علوم پزشکی شوند و با شناسایی نیازمندی‌های دانشگاه‌ها در زمینه اخلاق در پژوهش و آموزش و بالین به ساماندهی کاستی‌ها بپردازند.

امروز از آن دوران شیرین با آن آرزوهایی زیبا حدود دو دهه گذشته است ولی آنچه پس از آموزش ده‌ها دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، دکترای تخصصی و فلوشیپ رشته‌های اخلاق پزشکی و اخلاق زیستی در جامعه احساس می‌شود کماکان غفلت گسترده از ملاحظات اخلاقی در رابطه پزشک و بیمار، آموزش الزامات اخلاقی به کادر درمان و حتی حضور متخصصان اخلاق پزشکی در کارگروه‌های اخلاق در پژوهش دانشگاه‌های علوم پزشکی است. گواه این مدعا حساسیت مضاعفی است که در دوران همه‌گیری کووید افکار عمومی نسبت به لزوم نگاه اخلاقی به مدیریت این همه‌گیری پیدا کرد، به طوری که خبرگزاری ایسنا مطلبی درباره رعایت ملاحظات اخلاق بالینی را از معاون فرهنگی و دانشجویی وزارت بهداشت در آذرماه ۱۳۹۹ با عنوان جای خالی اخلاق حرفه‌ای منتشر کرد. بر اساس این گزارش دکتر سیما سادات لاری گفته بود: "اخلاق در هر حوزه‌ای و برای هر رشته‌ای نیاز مبرم است و ما رسالت داریم تا در این زمینه حرکت کنیم. اکنون ۶۶ دانش‌آموخته دکترای تخصصی (PhD) در رشته اخلاق پزشکی داریم که باید این گروه را در کنار یکدیگر قرار دهیم تا به صورت شبکه‌ای، فعالیت خود را دنبال کنند." اما این هم آرزویی بود که با وجود افزوده شدن دانش‌آموختگان ۴ سال اخیر به این جمع ۶۶ نفره متخصصان اخلاق پزشکی تا کنون تحقق نیافته است(۳). آمارها نشان می‌دهد هم اکنون در شهریور ماه سال ۱۴۰۳ از ۶۸ دانشگاه‌های علوم پزشکی کشورمان فقط در ۱۹ دانشگاه متخصص اخلاق پزشکی حضور دارند. بدیهی است وقتی متخصصان اخلاق پزشکی در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور به عنوان هیات علمی جذب نمی‌شوند و هنگام فراخوان جذب دانشگاه‌های علوم پزشکی این رشته خواسته و ناخواسته از قلم می‌افتد، جای خالی آن در کارگروه‌های اخلاق در پژوهش نیز روزبه‌روز محسوس‌تر خواهد شد. این خلاء در عرصه خدمات بالینی که نسبت به حوزه پژوهش در ساماندهی زیرساخت‌های لازم تازه‌کارترند و تجربه بیست‌ساله کارگروه ملی اخلاق در پژوهش را در کارنامه ندارند، محسوس‌تر است. لذا به نظر می‌رسد با جذب متخصصان اخلاق پزشکی در دانشگاه‌های علوم پزشکی به عنوان اعضای هیات علمی هم گامی بلند برای ساماندهی اخلاق بالینی برداشته خواهد شد و هم کارگروه‌های اخلاق در پژوهش‌های زیست پزشکی دانشگاه‌ها از این حضور متخصص بهره‌مند خواهند شد و با سهولت بیشتر به وظیفه خود خواهند پرداخت.

References

1. [Cited: 7 20, 2024.]. دانشگاه علوم پزشکی تهران [Online]. مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی. معرفی دوره کارشناسی ارشد مجازی. <https://mehr.tums.ac.ir/%D9%85%D8%B1%D9%81%D8%8C-%D8%AF%D9%88%D8%B1%D9%87-%DA%A9%D8%A7%D8%B1%D8%B4%D9%86%D8%A7%D8%B3%D8%8C-%D8%A7%D8%B1%D8%B4%D8%AF-%D9%85%D8%AC%D8%B2%D8%8C-%DA%A9%D8%A7%D8%B1%D8%B4%D9%86%D8%A7%D8%B3%D8%8C-%D8%A7%D8%B1%D8%B4%D8%AF-%D9%85%D8%AA%D8%8C.>
2. [Cited: 7 20, 2024.]. دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی [Online]. معاونت تحقیقات و فناوری. گروه اخلاق زیستی. فروزان، کریمی. <https://elm.sbm.ac.ir/12635%E2%80%93%D8%A7%D8%AE%D9%84%D8%A7%D9%82-%D8%B2%D8%8C%D8%B3%D8%AA%D8%8C.>
3. [Cited: 7 20, 2024.]. خبرگزاری ایسنا [Online]. سرویس دانشگاه. معاون فرهنگی وزارت بهداشت عنوان کرد جای خالی اخلاق پزشکی در کشور. <https://www.isna.ir/news/99091007409/%D8%AC%D8%A7%D8%8C-%D8%AE%D8%A7%D9%84%D8%8C-%D8%A7%D8%AE%D9%84%D8%A7%D9%82-%D9%BE%D8%B2%D8%B4%DA%A9%D8%8C-%D8%AF%D8%B1-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1-%D8%B1%D8%A7%D9%87%D9%86%D9%85%D8%A7%D8%8C-%D8%A7%D8%AE%D9%84%D8%A7%D9%82-%D8%A7%D8%AE%D9%84%D8%A7%D9%82.>

نویسنده: دکتر حسام الدین ریاحی